

Ефективність пільг з ПДВ і податку на прибуток підприємств в Україні

Дмитро Миколайович Серебрянський,
директор

Науково-дослідного інституту фінансового права,
кандидат економічних наук, старший науковий співробітник

Вікторія Володимирівна Жовнер,
здобувач кафедри фінансів

Національного університету Державної податкової служби України

Анотація. Запропоновано метод оцінки ефективності податкових пільг з податку на прибуток підприємств (ППП) і ПДВ, який полягає у використанні панельних регресій. Проаналізовано методи і результати подібних досліджень у світовій академічній літературі, а також переваги і недоліки запропонованого у статті підходу. У результаті оцінених моделей зроблено висновок про загальну неефективність податкових пільг з ППП і ПДВ, що надаються в Україні, крім того, визначено, що податкові пільги спричиняють дестимулювальний вплив на деякі з параметрів економічної діяльності.

Ключові слова: податкові пільги, податок на прибуток, ПДВ, панельні регресії, ендогенність, види економічної діяльності.

Вступ. Тема ефективності, чи то доцільності, податкових пільг досить давно й активно обговорюється в українському суспільстві. Дослідження податкових пільг є досить різнобічними, це питання у світовій академічній літературі розглядається в таких ракурсах:

- вплив пільг із податку на доходи фізичних осіб на розподіл багатства в суспільстві та рівень бідності [1; 2];
- фактори, що визначають рівень зловживань у податковій сфері через неправомірне застосування податкових пільг [3];
- доцільність та оптимальний дизайн податкових пільг [4];
- вплив шоків у податковій політиці¹ на економічну активність у вигляді рівня випуску та інших макроекономічних агрегатів [5; 6]. У контексті нашого дослідження останній аспект податкових пільг є найбільш цікавим.

Методи оцінки ефективності податково-бюджетних важелів здебільшого базуються на вимірюванні фіскальних мультиплікаторів у більш або менш спрощеній формі. У різних варіаціях і специфікаціях підходи до подібних оцінок можна поділити на три види: аналіз вигід і втрат (*benefit-cost analysis*), аналіз на базі векторно-авторегресійних моделей (*VAR, SVAR*) і динамічних моделей загальної рівноваги (*dynamic general equilibrium models*). Змінними, що позначають податково-бюджетні важелі стимулювання економіки, зазвичай є податкові надходження, обсяг бюджетних витратків, обсяг дефіцитного фінансування економіки тощо. Аналіз впливу податкових пільг передбачає їх введення в моделі через зменшення податкових надходжень, при цьому вплив на макроекономічні показники досліджується як на прикладі стандарт-

¹ Під шоками тут розуміються різкі і значні зміни податково-го навантаження, при цьому дуже рідко моделюються ефекти від зниження податкового навантаження саме через надання податкових пільг.

них економетричних регресій, так і зі застосуванням складних мікросимуляційних моделей.

У дослідженні чеських економістів [6] ставиться питання, до якої міри податки та пільги можуть впливати на стимули до праці в безробітних. Було досліджено чисті ставки заміщення між чистим доходом домогосподарств, у яких присутні і відсутні робочі доходи членів домогосподарства. У дослідженні високі значення коефіцієнта заміщення асоціювалися з дестимулюванням пошуку роботи. Загальний висновок статті полягає в тому, що податкові преференції та соціальна допомога у зв'язку із безробіттям значним чином впливають на коефіцієнт заміщення, впливаючи таким чином на ринок праці та пропозицію робочої сили.

Використовуючи просту модель обліку фінансових потоків кількох поколінь домогосподарств, Алан Ауербах з колегами досліджує вплив політики зниження податку на доходи домогосподарств і соціальних платежів на схильність до заощаджень [7]. Дослідники виявили, що вплив зниження податків, ураховуючи альтернативні фінансові рішення домогосподарств щодо ресурсів, які утворились у результаті, не є значним. Схильність до заощадження перебуває під негативним впливом усіх сценаріїв поведінки домогосподарств та уряду у відповідь на скорочення оподаткування, що не включають одночасного зниження урядового споживання. Таким чином, ефективність пільг, що надаються домогосподарствам, перебуває під прямим впливом іншої частини бюджету – витаткової.

Важливим питанням є очікування бізнесу та населення щодо введення пільг або тривалості їх функціонування. Як свідчить більшість досліджень, неочікувані зміни у фіскальній сфері мають більший ефект. Так, у роботі [5] використовується двосекторна неокласична модель відкритої економіки з товарами, якими торгують, і товарами, що обмежені в торгівлі для дослідження ефектів очікуваних та неочікуваних податкових реформ. За висновками вчених, неочікувані

податкові реформи шляхом зниження податкового навантаження спричиняють значний позитивний ефект на ріст ВВП, зайнятість та інвестиції. Водночас, очікувані податкові реформи мають протилежні ефекти доти, доки не запроваджується зниження податків на працю.

У літературі, де аналізується ефект податків і податкових пільг на прямі іноземні інвестиції (ПІІ), в основному відзначається значний вплив, але величина впливу податків на ПІІ залишається під питанням. У дослідженні [8] проведено огляд літератури з цього питання і зроблено висновок про те, що ефект податків на обсяг і розміщення ПІІ є доведеним фактом. В іншому дослідженні Руд Де Муй і Шеф Едервен [9] провели аналіз опублікованих результатів щодо цього співвідношення і зазначили, що медіанна еластичність ПІІ за податками становить -3,3 (збільшення ставки податків на 1% веде до зниження ПІІ на 3,3%). Але автори також зазначають величезну варіацію результатів подібних досліджень, що робить оцінки еластичностей не надто точними.

Останніми десятиліттями з розвитком високотехнологічних секторів економіки все більше праць присвячується дослідженню ефектів податкових кредитів на сферу досліджень і розробок (R&D). Такі податкові кредити є дуже зручною базою для аналізу, оскільки спрямовані на стимулювання дуже вузької сфери діяльності, впроваджені в численних промислових країнах і дані щодо них є доступними. Водночас як у більшості досліджень аналізуються дані однієї країни, у дослідженні [10] використано панельні дані з дев'яти країн ОЕСР, що дозволило дослідникам контролювати результати на ефекти країни. У дослідженні виявлено одиничну еластичність обсягу R&D за податковими витратами на цю сферу в довгостроковій перспективі, короткострокові ефекти виявилися набагато нижчими. Це та інші дослідження, однак, не включають в аналіз інші витрати від надання податкових кредитів, крім безпосереднього зниження податкових надходжень. Наприклад, цікавим може бути подібний аналіз при врахуванні адміністративних витрат на надання пільг або втрат від витіснення інвестицій в інші сектори економіки. Таким чином, досі немає однозначної відповіді на питання, чи варті податкові стимули відповідних витрат.

Поряд із досить різноманітною літературою щодо впливу податків і податкових пільг на макроекономічні показники в розвинених країнах, емпіричної літератури для країн, що розвиваються, майже немає. В основному дослідники обмежуються описовим підходом або вивчають конкретні одиничні випадки надання пільг, що, здебільшого, пояснюється складністю отримання надійних і великих баз даних. Так, наприклад, Бонд в [11] містить дослідження, в якому аналізується ефект податкових стимулів у ряді країн із використанням різноманітних методик, включаючи граничні ефективні ставки податків (METR) та опитування бізнесу. Загальний висновок полягає в тому, що податкові стимули часто є неефективними або через те, що запропоновані стимули не надто цінні для бізнесу або через те, що важливі передумови функціонування стимулів не виконуються, такі як відносно

стабільне макроекономічне становище і задовільна публічна інфраструктура.

У нашому дослідженні ми застосуємо дещо новий підхід в аналізі впливу податкових пільг на економіку на прикладі України, який полягає в застосуванні панельних регресій. Панельні регресії вже використовувались у дослідженнях, присвячених фіскальній політиці. Так, найновішим і, напевне, найбільш виразним дослідженням у цьому напрямі є робота Емі Накамури і Йона Стеінсона [12], де панельні дані за регіонами США використовуються для аналізу впливу бюджетних видатків на темпи економічного росту. Подібне дослідження також виконували автори і його результати опубліковані в статті [13], де обґрунтовано доцільність застосування методу та проаналізовано отримані результати, а також зроблено висновок про загальну неефективність податкових пільг для економіки України. Значним недоліком методу і результатів аналізу було те, що неможливо розрізнити ефекти конкретних пільг за конкретними податками на певні види економічної діяльності. У праці [13] лише констатовано той факт, що загалом надання податкових пільг не мало позитивного ефекту на загальні параметри економіки України в досліджуваному періоді. У нашій статті ми хочемо дещо пом'якшити негативний аспект методу і дати більш конкретні відповіді щодо того, який ефект мали пільги з конкретних податків (ПДВ і ППП) на економіку держави. Теоретично, використовуючи панельні дані та застосовуючи відповідні методики, можна досягти дуже високої конкретики у відповіді на питання, як пільги впливають на економічні показники підприємств. Однак для цього потрібні дані з високою деталізацією, які відсутні в публічному доступі.

Постановка завдання. Ми ставимо за мету провести економетричний аналіз ефективності податкових пільг із двох бюджетоутворювальних податків: ПДВ і податку на прибуток підприємств (ППП) для того, щоб зробити певний емпіричний внесок у дискусію. Ці види податків обрано з кількох причин: по-перше, обсяг пільг з цих податків є найбільшим; по-друге, ці податки сплачуються або мають сплачуватись відповідно до природи податку всіма секторами економіки. Великий обсяг пільг щодо цих податків свідчить про те, що, аналізуючи саме їх, дослідник найімовірніше виявить вплив на економіку. Охоплення всіх секторів економіки дозволяє аналізувати вплив цих податків на економіку загалом, а не на певні види економічної діяльності, а також сформувати базу даних з більшою кількістю спостережень, що є важливим завданням, зважаючи на методику, запропоновану нами. У нашій статті пільги з податку на доходи фізичних осіб не аналізуються через дві причини. По-перше, облік обсягу втрат бюджету від надання пільг з цього податку не ведеться Міністерством доходів і зборів України, а питання щодо того, які норми Податкового кодексу України вважати пільгами з даного податку, є дуже дискусійним. По-друге, мета нашої статті полягає в оцінці впливу податкових пільг на економічну активність, такий вплив напряму здійснюється саме через пільги з ПДВ і податку на прибуток підприємств. Пільги

з податку на доходи фізичних осіб, звичайно, впливають на результати економічної діяльності підприємств держави, але через споживання, тому такий вплив є опосередкованим і досить важко піддається оцінці.

Результати. Для виконання поставлених завдань ми сформували базу панельних даних для періоду 2005–2011 років. Вона складається з таких змінних для ряду видів економічної діяльності: сума втрат бюджету внаслідок надання пільг з ПДВ (*ben_vat*); сума втрат бюджету внаслідок надання пільг з ППП (*ben_cit*); прибуток від звичайної діяльності до оподаткування (*p*); загальний обсяг експорту (*e*); загальний обсяг імпорту (*i*); фонд оплати праці штатних працівників (*w*); кількість штатних працівників підприємств (*empl*); обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) (*o*); сплачені податки (*t*); інвестиції в основний капітал (*inv*); зміна світової кон'юнктури ринку (*word*). Усі дані було трансформовано в логорифмічну форму, крім показника світової кон'юнктури ринку, для отримання коефіцієнтів еластичності з регресійних рівнянь. Також усі дані було переведено в рівень цін 2007 року для виключення впливу інфляції на отримані результати. Показники зовнішньої торгівлі було переведено в національну валюту через застосування офіційного середньорічного готівкового обмінного курсу гривні до долара США. Дані щодо основних результатів діяльності підприємств різних видів економічної діяльності сформовано на основі даних Державної служби статистики², інформацію щодо втрат бюджету від надання пільг з ПДВ і ППП отримано через запит на отримання публічної інформації.

Панельна структура даних була сформована завдяки тому, що всі зазначені змінні було сформовано для таких видів економічної діяльності (відповідно до КВЕД 2005):

- сільське господарство, мисливство і пов'язані з ними послуги;
- лісове господарство і пов'язані з ним послуги;
- рибальство, рибництво;
- добування вугілля, лігніту і торфу;
- добування вуглеводнів та пов'язані з ним послуги;
- інші галузі добувної промисловості;
- виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів;
- текстильне виробництво і виробництво одягу, хутра та виробів з хутра;
- оброблення деревини та виробництво виробів з деревини, крім меблів;
- целюлозно-паперове виробництво і видавнича діяльність;
- виробництво коксу, продуктів нафтоперероблення та ядерних матеріалів;
- хімічне виробництво;
- виробництво гумових і пластмасових виробів;
- виробництво іншої неметалевої продукції;
- металургійне виробництво і виробництво готових металевих виробів;
- виробництво машин та устаткування;

- виробництво і розподілення електроенергії, газу та води;
- будівництво;
- торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку;
- діяльність готелів і ресторанів;
- діяльність пошти та зв'язку;
- фінансова діяльність;
- операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг і надання послуг підприємцям;
- інші види економічної діяльності.

Обґрунтування методики оцінки регресій ми провели в попередній статті [13]. Також у зазначеній статті було проведено досить ґрунтовний аналіз відмінностей запропонованого методу від стандартних підходів, його недоліки і переваги. Тому ми не будемо детально спинятися на методиці, лише зазначимо основні методичні аспекти під час викладення змісту дослідження.

Використання панельної структури даних дозволило нам отримати 175 спостережень, що є досить великою вибіркою даних для макроекономічної статистики. У рамках цілей дослідження ми зацікавлені в оцінці коефіцієнта впливу суми втрат бюджету внаслідок пільгового оподаткування на решту показників. Відповідно, було почергово побудовано набір панельних регресій, у яких залежною змінною виступав один із показників, відносно якого ми хочемо оцінити ефективність податкових пільг з ПДВ або ППП. При цьому решта показників входили в кожен наступну регресію як пояснювальні змінні. Єдиними змінними, що постійно виконували роль пояснювальних, були сума втрат бюджету внаслідок надання пільг з ПДВ та ППП (оскільки саме коефіцієнти при цих змінних цікавлять нас найбільше) і зміна світової кон'юнктури ринку. Остання змінна була введена в аналіз для контролю моделі на умови торгівлі на зовнішніх ринках, оскільки економіка України є відкритою і досить чутливою до коливань попиту і пропозиції на міжнародних ринках, особливо відносно сировинних товарів. Як світову кон'юнктуру в модель було введено темпи росту світової економіки, оскільки цей показник є наближеним індикатором зовнішнього попиту на продукцію українських виробників. Бажаним індикатором зовнішніх умов торгівлі могли б бути індекси цін на продукцію окремих секторів економіки, однак серед досліджуваних видів економічної діяльності такі сектори, продукція яких належить до категорії товарів, якими не торгують на міжнародних ринках (*nontradables*). До таких можна віднести будівництво або діяльність готелів та ресторанів. Стан зовнішньої кон'юнктури для таких видів економічної діяльності, з одного боку, досить важко визначити, орієнтуючись на певний індекс цін, з іншого – загальносвітове економічне поживлення може призвести до збільшення потоку іноземних інвестицій у такі сектори економіки і, відповідно, до поліпшення макроекономічних показників. Дані щодо темпів росту світової економіки за досліджуваний період було сформовано за інформацією МВФ³.

² Державна служба статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

³ International Monetary Fund [Electronic resource]. – Available from : <http://www.imf.org/external/data.htm>.

При побудові панельних регресій ми використували моделі з фіксованим ефектом (*fixed effects*), загальний вигляд яких наведено в рівнянні:

$$y_{it} = X'_{it}b + a_i + \varepsilon_{it}. \quad (1)$$

У разі моделі з фіксованим ефектом (1) вільний член a_i набуває різних значень для кожного об'єкта вибірки. Сенс a_i полягає в тому, щоб відобразити вплив пропущених або неспостережених змінних, що характеризують індивідуальні особливості досліджуваних об'єктів і не змінюються з часом. Наприклад, при вивченні панелі галузей економіки такою змінною може бути продуктивність праці.

Моделі із фіксованими ефектами допускає ендогенність даних, тобто коефіцієнти розраховуються в умовах, коли X'_{it} корельовано з a_i . Послаблення умов екзогенності змінних у моделі з фіксованими ефектами веде до того, що оцінені коефіцієнти є консистентними, але неефективними. Це означає, що варіація коефіцієнтів за такого методу розрахунку не є найнижчою, тому ми можемо зробити помилки при аналізі їхньої статистичної значущості. Так відбувається тому, що модель із фіксованим ефектом використовує не всю варіацію, що міститься в даних, а лише ту її частину, що містять окремі об'єкти всередині часових рядів. Варіація між об'єктами ігнорується. Таким чином, модель не дає змоги аналізувати вплив факторів, що не змінюються в часі (стать, раса тощо), тому що їхня внутрішня варіація нульова, а «міжоб'єктна» ігнорується.

У нашому варіанті недоцільно вважати всі змінні екзогенними, оскільки досліджувані процеси є дуже пов'язаними як між собою, так і з латентним фактором, що входить до складу компоненти a_i з рівняння (1). Єдиною строго екзогенною змінною ми вважатимемо зміну світової кон'юнктури ринку, яка є причиною змін в українській економіці за визначенням. Ураховуючи можливі проблеми зі зміщенням оцінок панельної регресії через ендогенність факторів, схилимося до використання моделі з фіксованими ефектами. Це, як уже зазначалось, скоригує коефіцієнти на можливу кореляцію між пояснювальними змінними (X'_{it}) і вільним членом (a_i). При цьому ми можемо стверджувати, що втрата ефективності оцінок має бути мінімальною – у нашій моделі немає показників, що є постійними в часі, тому ми їх не втратимо при використанні цього підходу. Оскільки ми маємо справу з ендогенними змінними, нам також треба коригувати коефіцієнти на можливу кореляцію між X'_{it} та ε_{it} – унікальною похибкою, що можна зробити через використання інструментальних змінних. Використання моделі з фіксованим ефектом, крім суто технічного, має також і теоретичне підґрунтя, оскільки, включаючи фіксований ефект, ми передбачаємо наявність специфічного тренду розвитку кожної з галузей економіки, що є досить імовірним.

Як впливає із сказаного вище, на першому етапі розрахунків ми оцінили панельні регресії з фіксованими ефектами з використанням інструментальних змінних для кожного з показників, відносно яких можна оцінювати ефективність пільг [прибуток від зви-

чайної діяльності до оподаткування; загальний обсяг експорту; загальний обсяг імпорту; фонд оплати праці штатних працівників; кількість штатних працівників підприємств; обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг); сплачені податки; інвестиції в основний капітал]. Таким чином, модель, для якої проводиться оцінювання, є такою (на прикладі прибутку від звичайної діяльності до оподаткування як залежна змінна):

$$p_{it} = c + b_1ben_cit_{it} + b_2ben_vat_{it} + b_3i_{it} + b_4e_{it} + b_5inv_{it} + b_6empl_{it} + b_7t_{it} + b_8o_{it} + b_9world_{it} + b_{10}w_{it} + a_i + \varepsilon_{it}. \quad (2)$$

У цій моделі всі змінні відповідають введеним вище позначенням. При цьому в контексті нашого дослідження нас найбільше цікавлять коефіцієнти b_1 , b_2 , оскільки саме вони вказують на ефект, що здійснюють податкові пільги з ПДВ і ППП на залежну змінну. Для з'ясування впливу податкових пільг на всі економічні показники, що нас цікавлять і які введено в аналіз, ми почергово будували моделі наведеного типу (2), в яких здійснювалась почергова ротація залежних змінних. У кожній наступній регресії змінні, що не вважалися залежними, приймалися за пояснювальні. У результаті було отримано набір коефіцієнтів b_1 , b_2 , які характеризують вплив податкових пільг на набір залежних змінних.

Наступним етапом розрахунків має бути оцінка впливу податкових пільг на види економічної діяльності з різними часовими лагами, оскільки малоймовірним є те, що надання пільг дає ефект у поточному році. Введення лагових змінних у модель несе зі собою також проблему ендогенності, яку можна розв'язати за допомогою застосування алгоритму Арелано – Бовера (*Arellano – Bover*). Отже, для аналізу ефектів податкових пільг через певний проміжок часу ми також побудували й оцінили через відповідний алгоритм панельні регресії, куди входили пояснювальні змінні з лагом в один і два роки⁴. Модель буде такою:

$$p_{it} = c + b_1ben_vat_{it-1,2} + b_2ben_cit_{it-1,2} + b_3i_{it-1,2} + b_4e_{it-1,2} + b_5inv_{it-1,2} + b_6empl_{it-1,2} + b_7t_{it-1,2} + b_8o_{it-1,2} + b_9world_{it-1,2} + b_{10}w_{it-1,2} + a_i + \varepsilon_{it}. \quad (3)$$

Принцип отримання набору коефіцієнтів b_1 , b_2 зберігався тим самим, що й під час аналізу одночасного впливу податкових пільг. Завдяки почерговій ротації залежних змінних було отримано набір коефіцієнтів, які описують вплив податкових пільг на ряд економічних процесів із лагом в один і два роки.

Узагальнену інформацію щодо отриманих коефіцієнтів еластичності досліджуваних показників діяльності різних секторів економіки щодо бюджетних втрат від надання податкових пільг за двома податками наведено в *табл.*

Наше найбільше зацікавлення мають викликати коефіцієнти при змінних бюджетних втрат від надання податкових пільг (*ben_cit*, *ben_vat*), що мають свідчити: про ефективність надання останніх у разі, якщо отриманий коефіцієнт еластичності більший за одиницю; їх неефективність у разі, якщо коефіцієнт

⁴ Наявна кількість спостережень не дозволяє проаналізувати більші лаги.

є нижчим від одиниці або статистично не відмінним від нуля; негативні наслідки, якщо моделі продукують від'ємні коефіцієнти. Кількість наведених коефіцієнтів відповідає кількості економічних змінних, відносно яких ми аналізували вплив податкових пільг [прибуток від звичайної діяльності до оподаткування (p); загальний обсяг експорту (e); загальний обсяг імпорту (i); фонд оплати праці штатних працівників (w); кількість штатних працівників підприємств ($empl$); обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) (o); сплачені податки (t); інвестиції в основний капітал (inv)], дві інші змінні [зміна світової кон'юнктури ринку ($word$)

та сума втрат бюджету внаслідок надання пільг з ПДВ і ППП (ben_cit , ben_vat)] у всіх моделях є пояснювальними. Зміна світових цін на сировинну продукцію за визначенням є екзогенною, тому немає сенсу аналізувати вплив внутрішніх податкових пільг на цю змінну, але є сенс включати цей показник у регресії як пояснювальний фактор, зважаючи на відкритість економіки України. Сума втрат бюджету внаслідок пільгового оподаткування також у всіх моделях є пояснювальним фактором, оскільки саме у впливі цієї змінної на всі інші економічні процеси ми зацікавлені перш за все, а не навпаки.

Таблиця

Коефіцієнти еластичності досліджуваних змінних щодо втрат бюджету від надання податкових пільг з ПДВ (ben_vat) і ППП (ben_cit)

Залежні змінні	Пояснювальні змінні	Коефіцієнти еластичності з моделей одночасних зв'язків	Коефіцієнти еластичності з моделей з одним лагом	Коефіцієнти еластичності з моделей із двома лагами
p	ben_vat	0,012 0,34*	0,034 0,18	0,028 0,57
	ben_cit	-0,026 -0,84	0,132 1,95	0,12 1,85
e	ben_vat	-0,073 -0,76	0,291 1,63	-0,042 -0,43
	ben_cit	0,094 1,04	0,145 1,34	-0,315 -1,95
i	ben_vat	0,029 0,35	0,278 1,35	0,004 0,03
	ben_cit	0,07 0,53	0,159 1,64	-0,146 -0,76
w	ben_vat	-0,021** -3,39	-0,009 -0,54	-0,033 -2,03
	ben_cit	0,004 0,43	0,08 3,74	0,088 2,04
$empl$	ben_vat	0,021 4,01	-0,005 -0,73	-0,003 -0,56
	ben_cit	-0,005 -0,69	0,023 2,66	0,012 1,01
o	ben_vat	-0,011 -0,97	0,004 0,19	-0,018 -1,4
	ben_cit	-0,008 -0,43	0,08 2,69	0,052 2,35
t	ben_vat	0,006 0,08	-0,147 -1,12	-0,302 -1,71
	ben_cit	0,041 0,43	-0,028 -0,2	0,32 2,42
inv	ben_vat	0,044 1,18	0,01 0,24	-0,028 -0,62
	ben_cit	0,044 0,85	0,112 2,49	0,297 5,19

* z-статистика; ** жирним шрифтом виділено коефіцієнти, які мають рівень статистичної значущості вище за 95%.

Висновки. Аналіз отриманих коефіцієнтів веде до досить неутішних висновків. Збільшення втрат бюджету від надання податкових пільг з ПДВ і ППП лише подекуди мало позитивний ефект на економічну активність у досліджуваних галузях. Так, пільги з податку на прибуток підприємств з певним часовим лагом мають позитивний вплив на прибуток від звичайної діяльності до оподаткування, фонд оплати праці штатних працівників, кількість штатних працівників підприємств, обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг), сплачені податки, інвестиції в основний капітал. Однак навіть такий позитивний вплив не можна назвати ефективним використанням податковим пільг, оскільки коефіцієнти еластичності є набагато меншими за одиницю

в усіх випадках. Більше того, ми виявили негативний вплив податкових пільг з ПДВ на фонд оплати праці і податкових пільг з ППП на експорт з лагом у два роки. Результати свідчать не тільки про неефективність податкових пільг з даних податків в Україні, а й про те, що вони створюють стимули для сповільнення економічного росту. Іншим важливим висновком є те, що вплив податкових пільг з ПДВ і ППП посилюється з плином часу. На жаль, наявні бази даних не дозволяють нам виявити піковий період прояву впливу податкових пільг на результати діяльності підприємств, оскільки дослідження обмежується дворічним горизонтом.

Щодо отриманих результатів потрібно відзначити, що вони в цілому збігаються з висновками попе-

редніх досліджень ефективності державної підтримки економіки України [14]. Це свідчить про необхідність перегляду принципів надання податкових пільг в Україні для бізнесу. Очевидним є той факт, що в економіці України сформувалася рентоорієнтована поведінка суб'єктів господарської діяльності, коли метою бізнесу є не власний розвиток за допомогою одержання податкових пільг, а лише отримання податкових пільг за допомогою низьких показників діяльності. У таких умовах підприємствам вигідно демонструвати погані показники діяльності, адже згодом вони будуть отримувати пільги. Іншим моментом, який пояснює отримані в моделях коефіцієнти, є вплив пільг на ефективність і конкуренцію. Багато пільг в Україні надається для внутрішніх товарови-

робників за галузевою ознакою для того, щоб вони були більш конкурентоспроможними порівняно з іноземними фірмами. У підсумку пільги вбивають конкуренцію на внутрішньому ринку в принципі, що веде до падіння стимулів до розвитку підприємств – одержувачів пільг. Звідси виникає депресивний вплив пільг на економіку і катастрофічно низька ефективність використання бюджетних коштів. На нашу думку, виходом зі сформованої ситуації може бути мінімізація податкових пільг бізнесу у зв'язі зі зниженням загального рівня оподаткування і усуненням адміністративного тиску на підприємства. Лібералізація економіки повинна запустити ринкові механізми розвитку бізнесу, які сильно спотворені втручаннями держави.

Список використаної літератури

1. Van Baalen Brigitte. Social welfare effects of tax-benefit reform under endogenous participation and unemployment / Brigitte van Baalen, Tobias Müller // *Research Papers by the Department of Economics*. – 2005. – № 03. – 40 p.
2. Bargain Olivier. Analysing the effects of tax-benefit reforms on income distribution: a decomposition approach / Olivier Bargain, Tim Callan // *The Journal of Economic Inequality*. – 2010. – Volume 8, Issue 1. – P. 1–21.
3. Halla Martin. Taxes and Benefits: Two Distinct Options to Cheat on the State? / Martin Halla, Friedrich G. Schneider // *IZA Discussion Papers*. – 2008. – No. 3536. – 35 p.
4. Klemm A. Causes, Benefits, and Risks of Business Tax Incentives / Alexander Klemm // *IMF Working Paper*. – 2009. – No. 09/21. – 28 p.
5. Cardi O. Unanticipated vs. Anticipated Tax Reforms in a Two-Sector Open Economy [Electronic resource] / Olivier Cardi, Romain Restout // *Working Papers of BETA*. – 2012. – No. 01. – 101 p. – Available from : <http://www.beta-umr7522.fr/productions/publications/2012/2012-01.pdf>.
6. Galuščák K. Taxes and Benefits: Work Incentive Effects of Policies / Kamil Galuščák, Jan Pavel // *Czech Journal of Economics and Finance*. – 2012. – Volume 62, Issue 1. – P. 27–43.
7. Auerbach J. Assessing the impact of income tax, social security tax, and health care spending on U. S. saving rates / Alan J. Auerbach, Jagadeesh Gokhale, Laurence J. Kotlikoff // *Economic Review*. – 1992. – Issue 4. – P. 13–21.
8. Hines J. R. Lessons from Behavioral Responses to International Taxation / J. R. Hines // *National Tax Journal*. – 1999. – Vol. 52 (2). – P. 305–322.
9. De Mooij R. A. Taxation and Foreign Direct Investment: A Synthesis of Empirical Research / R. A. de Mooij and S. Ederveen // *International Tax and Public Finance*. – 2003. – Vol. 10 (6). – P. 673–693.
10. Bloom N. Do R&D Tax Credits Work? Evidence from a Panel of Countries, 1979–1997 / N. Bloom, R. Griffith and J. Van Reenen // *Journal of Public Economics*. – 2002. – Vol. 85. – P. 1–31.
11. Shah A. Fiscal Incentives for Investment and Innovation / A. Shah. – Oxford University Press, 2005. – 725 p.
12. Nakamura E. Fiscal Stimulus in a Monetary Union: Evidence from U. S. Regions / E. Nakamura, J. Steinsson // *NBER Working Papers*. – 2011. – № 17391. – 38 p.
13. Жовнер В. В. Эконометрический подход к оценке эффективности налоговых льгот: пример Украины / В. В. Жовнер // *Вестник УрФУ*. – 2013. – № 5 – С. 158–165.
14. Бюджетна підтримка та податкове стимулювання національної економіки України : монографія / Мельник П. В., Тарангул Л. Л., Серебрянський Д. М. та ін. ; за заг. ред. Л. Л. Тарангул ; Національний університет ДПС України. – Ірпінь ; К. : Фенікс, 2012. – 532 с.

Summary. In this paper proposed a method for assessing the effectiveness of corporate income tax (CIT) and VAT tax incentives, which is to use panel regressions. The author analyzes the methods and results of similar studies in the world academic literature, as well as the advantages and disadvantages of approach proposed in the article. To achieve scientific goals was run a set of static and dynamic regressions with inclusion of instruments for mitigating of endogeneity problem. As a result of estimated models author makes conclusion about general inefficiency of CIT and VAT tax incentives provided in Ukraine. It is also determined that tax incentives cause disincentive effect on some parameters of economic activity.

Keywords: tax incentive, corporate income tax, VAT, panel regressions, endogeneity, economic activities.